

Д-р. Александар СЕРАФИМОВСКИ  
Д-р. Аристотел ЦИНГОВ

## РАСПРОСТРАНЕТОСТ И ДОСЕГАШНИ ГРАДАЦИОНИ ДВИЖЕЊА НА ЦРВЕНИКАВАТА БОРОВА ОСИЦА ПО ПОВЕЌЕ ЛОКАЛИТЕТИ ВО СРМ

### 1. В О В Е Д

Црвеникавата борова осица се смета дека има широка географска распространетост скоро во цела Европа, потоа во Северна Америка и дел од Азија (Никлас, Франц 1957, Сузуки 1934, цитирани од Живоиновиќ 1969). Живоиновиќ (1969) посебно го нагласува Ешерих (1942), кој наведува дека оваа осица има слична распространетост како и обичната борова осица (*Diprion pini* L.), бидејќи од него е регистрирана во Англија, Скандинавија, Финска, Русија, цела средна Европа, потоа во Шпанија и Италија. Во графичкиот приказ на Живоиновиќ (1969), каде што е дадено градационото движење на штетникот во Европа по години, се споменуваат 20 држави: Од цела Европа ги споменува и Бугарија, Романија, Грција, потоа и други земји споменати од Ешерих.

Сметајќи ја за еден од најсериозните штетници за боровите, за пригодите на северна и средна Европа, па и за дел од Југославија и тоа претежно за белиот бор, а за црниот, главно, во јужните делови од земјата (јужна Србија, Косово, Македонија и други краишта), црвеникавата борова осица заслужува внимание да се опише поподробно нејзиното географско распространување кај нас, по веќе познатите главни подрачја (Доневски, Серафимовски 1981), а во кои се јавува со движења на популационите густини. Таков опис е даден за цела Србија (Живоиновиќ 1969), а целта на овој труд е да се изнесе каква е досегашната состојба и во нашата Република.

Наведените податоци за распространетоста и популационите движења се користени, главно, од наши согледувања и од Извештајно-дијагнозно-прогнозната служба за заштита на шумите во Македонија.

сторисла наскоро потоа. За да се спречат голобрстите две години по ред вршени се хемиски интервенции. Други познати локалитети се: Миладиновци, Кучково и Кондово.

13. Велешко: Иако подоцна се споменуваат оштетени локалитети од осецата во овој крај (1983—84), таа во Велешко е забележана многу порано. Подигнатите борови култури се граничат со оние од Св. Николско, Штипско и Неготинско, по кои е веќе познато дека боровата осец се јавила неколку години порано. Тука се познати следните жаришта: Езеро Младост, Каласари, Плоча, Ногаевци и Згрополци.

14. Прилепско: Во овој крај кај месноста Шаторов камен, инаку познат локалитет за обичната борова осец, која се јавуваше во масовни пренамножувања уште пред 30-тина години, црвеникавата борова осец со својата појава е позната уште од 1968 год. Во сегашно време е размножена на повеќе локалитети, од кои најпознати се: Омец и Алинци, на кои често и масовно се пренамножува.

15. Демир-хисарско: Прва појава на црвеникавата борова осец во овој крај е забележана во 1984 година. Констатирана е на локалитетите Ставроково и Турин. Првите жаришта се уништувани хемиски. Мегутоа, поединечни жаришта се регистрирани и по други места.

16. Македонски Брод: Според соопштувањата на шумското стопанство, први појави на овј штетник се забележани во 1985 година. Констатирана е на локалитетите Здуње и Видуш, на кои се размножила на повеќе од 30 хектари.

17. Струмичко: Во југоисточниот крај на Македонија, Струмичко, би било изненадување да нема појави на боровата осец. Дури во 1985 година се добиени извештаи дека и во овој крај е најдена. Се верува дека таа тука се појавила посилно од пред пет години. Забележана е кај локалитетот Владеви.

18. Тетовско: Според соопштенијата на шумското стопанство боровата осец е регистрирана во Тетовската околина дури од 1985 година. Се споменуваат локалитетите Рогачевска рудина и Кале.

Слични, но, не и проверени соопштенија се добиени и од Струшко, Кратовско и од некои други околии. Овие места остауваат за натамошна проверка. Никакви соопштувања нема, ниту од наша страна е забележано дека се јавува во Гостиварско, Ресенско, Битолско, Охридско, Дебарско и Кичевско. Земајќи предвид дека боровата осец има мошне широк ареал на распространување и во Македонија, не е исклучено наскоро да се јави со разни популациони густини и по споменатите нерегистрирани околии.

Градационите движења на црвеникавата борова осец беа секојпат посебен и интересен проблем во истражувањата. Како што вели Живоиновиќ (1969), опишуваните градации во литературата не биле секојпат со исти интензитетни појави по различни места и во различно време.

Во издвоените 16 градации во Југославија (Живоиновиќ 1969) особено запазување побудуваат последните 6 кои се регистрирани од 1953 до 1963 година. Во овј период се спомнуваат места, претежно од Србија, потоа од покраините Војводина и Косово. Иако во нашата република како штетници обата вида оси се регистрирани уште пред повеќе од 30 години, некаде меѓу 1955 и 1956 година каламитетни движења на црвеникавата борова осица се забележани дури во 1969 година, Кушевска (1974). Секако, оваа е една од причините што досега не се регистрирани во литературата изразитите градациони движења и кај нас.

Благодарение на известувачко-дијагнозно-прогнозната служба за заштита на шумите во СРМ собрани се податоци и за црвеникавата борова оса, било во однос на откривањето на нејзините локалитети, било за движењето на популационите густини. Во 1981 година е забележано дека во Гоцева гора — Неготинско се јавува масовен напад од неа на површина од сса 1 ха (Доневски, Серафимовски 1981). Истата година во Св. Николско со изразитата густина е забележана на сса 800 ха, во Кумановско на 100 ха и во Кавадаречко на сса 200 ха. Инаку, се смета дека во таа година боровата осика во Македонија загрозила површина од сса 2.000 ха борови култури. Во тоа време штетникот насекаде имал од среден до голем интензитет.

Во наредната 1982 година осиката е забележана на преку 2.600 ха, со различна густина кај горе споменатите и други места. Регистрирана е претежно со среден до голем интензитет. Од другите места се боровите култури од Т. Велешко, Прилепско и Штипско. Во 1983 година скоро двојно се зголемуваат нападнатите површини. Тие сега изнесуваат преку 4.300 ха, на кои осиката се јавува со среден до голем интензитет. На нападнатите површини претставува голема опасност од голобрсти по младите култури. Сега се вклучуваат и копините на Крива Паланка, Демир Капија, Гевгелија, Винаца и Кочани.

Бројноста, односно густината и проширеноста на осиката и натаму двојно се зголемува во наредната 1984 година. Есента од таа и пролетта на 1985 година осиката е регистрирана на површина од сса 9.200 ха и е претежно со среден до голем интензитет. Во оваа година се нападнати боровите култури во Скопско, Бродско, и Струмичко. Меѓутоа, најголемиот напад се ограничува на Скопско, Кумановско, Св. Николско и Т. Велешко, каде што заедно се опфатени сса 7.500 хектари.

Отпорот на средината, како и сукцесивно спроведуваните хемиски сузбивања на црвеникавата борова осика, кои се вршени скоро по сите нападнати локалитети секоја година, придонесоа штетникот да се јави во 1986 година со намален интензитет. Пролетта е регистриран на сса 6.550 ха и тоа претежно со слаба до средна густина и ретко локално со поголема бројност.

Интензитет на размонжувањето и сега е во постојано опаѓање било под дејство на средината, било на зачестените хемиски

## Л И Т Е Р А Т У Р А

1. Донеvски Л., Серафимовски А. (1981): Пренамножување на црвеникавата борова осица во спомен шумата Гоцева гора — Неготино. Шумарски преглед бр. 5 — 6. Скопје.
2. Кушевска М. (1974): Губење и регенерација на асимилационата површина на црниот бор по голобрст од црвеникавата борова осица. Шумарски преглед бр. 5 — 6. Скопје.
3. Живоиновиќ Др. (1969): Рифа борова зоља у СР Србији. Југословенско пољопривредно шумарски центар. Београд.